

Лесь Курбас.

Олександр Безручко

ТВОРЧІ ЛАБОРАТОРІЇ ЛЕСЯ КУРБАСА ТА ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Творчі лабораторії були звичними для «буремних двадцятих» минулого сторіччя, у тридцяті роки вони опинилися під підозрою. Здобутком тогочасної української мистецької педагогіки стали найменш дві режисерські лабораторії: Лесь Курбаса і його творчого побратима Олександра Довженка.

1935 року О.Довженко мав можливість повернутися в Україну, отримавши пропозицію викладати на Вищих курсах кінорежисерів (ВКРК) при Київському державному інституті кінематографії (КДІК), або, як його називали у російській пресі, «Українському інституті кінематографії» [1], проте з багатьох причин не захотів зв'язувати себе із досить жорсткою і дедалі догматичнішою офіційною кіноосвітою і обрав вільнішу у плані експериментування режисерську лабораторію (студію) при Київській кінофабриці (РЛККФ) та «залучив до роботи на студії молодих режисерів, переважно діячів української театральної культури» [2, с.98], більшість із яких пройшли школу «Березоля».

Прийнявши у свою лабораторію учнів репресованого на той час Л.Курбаса, О.Довженко врятував більшість із них від арештів. Разом із «березільцями» (Олександром Іщенком, Володимиром Дробинським, Юрієм Нікітіним та ін.) у РЛККФ прийшов і дух Лесь Курбаса. Та чи була режисерська лабораторія Довженка повторенням курбасівської?

Лесь Курбас і Олександр Довженко дуже прискіпливо й уважно займалися відбором учнів серед численної армії молодих митців, які прагнули вдосконалювати свою майстерність під їх орудою. Слід відзначити, що були це пошуки людей зі схожими поглядами на мистецтво і життя, однодумців, але в жодному разі не «дублерів», не бездумних адептів, а братів по мистецькому духу: «Я вважаю, що майстерня окремого майстра повинна будуватися на... єдності принципів майстра й учнів» [3].

Крім того, обидва майстри навчали професії в умовах реального творчого процесу: Л.Курбас у театрі, О.Довженко — на кінофабриці [4].

Проте були й відмінності: режисерська лабораторія Курбаса, як впливає зі спогадів Б.Балабана, складалася з чотирнадцяти-шістнадцяти осіб [5, с. 204], а РЛККФ — спочатку з «тридцяти молодих театральних режисерів, письменників, працівників художньої кінематографії та художників» [6], а після повторних іспитів «списки порідшали і склад, чоловік дванадцять, наблизився до однорідності» [7, с. 185].

Відрізнялися вони й тим, що Курбас викладав теорію у значно більшому обсязі, ніж О.Довженко, який пріоритетною у навчанні режисерів вважав практику: «Треба зменшити до мінімуму різні дисципліни і весь вільний час — кинути на виробничу практику для того, аби студенти могли зробити дві-три картини» [4].

Крім того, в «Березолі» була розгалуженіша система навчання, збо-

ру і обробки матеріалу: «Для вивчення й узагальнення результатів побічних завдань у Мистецькому об'єднанні «Березиль», крім п'яти майстерень, діяло близько десяти станцій, де були зібрані групи акторів, що цікавились тією чи іншою проблемою. Це станції фіксації і систематизації досвіду, сценічного слова, наукової праці в театрі, театральної термінології, репертуарна, дитячого театру, музейна та ін. Кожна з них вивчала вирішення відповідних побічних завдань у спектаклях, фіксувала ці вирішення і теоретично узагальнювала результати їх, створюючи цільне дослідження з даного питання» [5, с.206].

На превеликий жаль, РЛККФ не стала такою ж масовою мистецькою школою, як система «Березоля». Режисерська лабораторія у Довженка була лише першим етапом у подальшому розширенні системи мистецької кіноосвіти в Україні — аби зарадити розформуванню художнього відділу КДІКу, О.П.Довженко «пропонував організувати при Київському театральному інституті кафедру кінорежисури, свою майстерню. Уже було підібрано молодих режисерів, та почалася війна» [8]. В майбутньому Олександр Довженко планував об'єднати кафедру кінорежисури КДТІ зі Школою кіноакторів при Київській кіностудії (ШКККС), керівником якої він був [9] і реформувати їх у кіноакадемію: «Напередодні війни Довженко розмовляв особисто із Хрущовим про відкриття в Києві української кіноакадемії» [10, с.75].

Проте не потрібно забувати, що Курбасові пощастило вести навчання в експериментальних лабораторіях двадцятих років, а Довженко виховував молодих митців у найнесприятливіший час — лихоліття репресій тридцятих.

Підсумовуючи, можна відзначити, що режисерська лабораторія О.Довженка є цілком оригінальним педагогічним експериментом, зважаючи на тогочасні уніфіковані норми навчання кінорежисерів, яка, тим не менш, має досить реальні корені у ґрунтовно розробленій системі театральної педагогіки Л.Курбаса.

1. [Объявление о наборе на высшие кинорежиссерские курсы с двухгодичным сроком обучения] // Кино. — 1935. — 11 июля.

2. Рачук І.А. Олександр Довженко. — К.: Мистецтво, 1964. — 200 с.

3. Центральний державний архів-музей літератури та мистецтв (ЦДАМЛМ) України, Ф. 670. — Оп. 4. — Спр. 75. — Арк.2.

4. ЦДАМЛМ України, Ф. 670. — Оп. 4. — Спр. 82. — Арк.10.

5. Балабан Б. На науку театральному потомству // Лесь Курбас: Спогади сучасників. — К.: Мистецтво, 1969. — С. 203-208.

6. Режисерська лабораторія під керівництвом О.П.Довженка: [Ред.ст.] // Комсомолец України. — 1935. — 23 вересня.

7. Галицкий В. Вернувшись в прошлое // Уроки Александра Довженко. — К.: Мистецтво, 1982. — С. 183-192.

8. Иванов В. Спогади про О.П.Довженка, 12 верес. 1954 р. — Музей Нац. кіностудії худож. фільмів ім. Олександра Довженка, Ф. Иванов В. М. — Арк. 8.

9. Матвеев Е. Судьба по русски. — М.: Вагриус, 2000. — С. 20.

10. Шудря М. Геній найщирішої проби: Нариси. Розвідки. Рецензії. Інтерв'ю. Публ. — К.: Юніверс, 2005. — 384 с.